

centrismo dominante, lo cual fundamenta buena parte del pensamiento viteziano. De alguna manera se está aludiendo a una traducción que es descenramiento y mestizaje, tal como la planteaba A. Berman en *L'Épreuve de l'Étranger* y como la practica el propio Vitez en cada una de sus actividades «traductor» y en la conjunción de todas ellas. Recoing destaca, en suma, la capacidad de Vitez de ir más allá de la simple captación del sentido, mediante la producción de sentido que resulta de la conciencia del carácter múltiple de

la obra, de las tensiones internas y de la necesidad de vivir, a su vez, la traducción, toda creación, como una tensión. Dichos planteamientos ligan perfectamente con aquéllos que en anteriores ensayos consideraban la dimensión del texto como algo no definitivo, que la traducción, la reexpresión, actualiza, y nos permiten concebir la empresa viteziana como máxima expresión de la libertad.

Nuria de Asprer

Universitat Autònoma de Barcelona
Facultat de Traducció i d'Interpretació

SHAKESPEARE, William

El Tórtolo y Fénix. Edició de Nicole d'Amonville Alegria
Barcelona: Herder, 1997

Després de la publicació de *L'amour de Madeleine*, el sermó anònim del segle XVII que va donar a conèixer Rilke¹, l'editorial Herder ens ofereix, de nou de la mà de Nicole d'Amonville, un altre volum exquisit dedicat a aquest complex fenomen que anomenem *traducció literària*. El punt de partida, en aquesta ocasió, és el poema de Shakespeare «The Phoenix and Turtle», publicat per primera vegada l'any 1601 en una antologia on, sota el títol genèric de *Love's Martyr*, Robert Chester aplegava poemes de diversos autors anglesos de l'època que giraven al voltant de l'amor llegendari entre l'au Fénix i la tórtora.

Després d'una breu presentació a càrrec de Nicole d'Amonville, el volum s'inicia amb la reproducció del poema original, que consta de seixanta-set versos dividits en divuit estrofes. A continuació es reproduïx en versió castellana una mena de

comentari dialogat sobre el text shakespearí per part dels poetes Robert Marteau i Jonathan Boulding, que havia estat publicat ja a la revista *PO&SIE* a la dècada dels vuitanta. Aquests comentaris a duo repassen el poema estrofa per estrofa, i és per aquest motiu que, amb molt bon criteri, la curadora del volum els acara de nou amb el text corresponent: a l'esquerra l'estrofa que es comenta, de nou en la versió original acompanyada ara de dues traduccions molt ajustades, una en francès del mateix Robert Marteau i una altra en castellà d'Edison Simons, i a la dreta el comentari que en fan Marteau i Boulding. Després trobem una interpretació més canònica del poema a càrrec de Jacques Daw, que, sota el títol «Fénix y la Tórtola. La lírica hermètica de Shakespeare. Una autopsia», ens situa el text dintre del conjunt de l'obra shakespeariana i en el context històric en què va ser escrit. El

1. RILKE, Rainer Maria (1996). *El amor de Magdalena/L'amour de Madeleine. Sermón anónimo francés del siglo XVII descubierto por Rilke en 1911*. Presentació i versió de Nicole d'Amonville Alegria. Barcelona: Herder (inclou també el text de la versió alemanya que en va fer Rilke.)

volum es clou amb vuit versions —o «variacions», per utilitzar el terme amb què ens són presentades— de «The Phoenix and Turtle», en tres idiomes diferents: català, castellà i francès, la majoria de les quals han estat elaborades expressament per a aquesta edició. És el cas de les versions espanyoles de la mateixa Nicole d'Amonville, de Pere Gimferrer i d'Edison Simons; de les catalanes de Pedro Galmés i Arnau Pons, i de la francesa d'Annie Bats. La també francesa de Robert Marteau és dels anys vuitanta, i finalment es recupera la versió catalana que en va fer Magí Morera i Galicia l'any 1912.

Aquesta descripció del contingut del volum no seria completa, però, sense esmentar la cinquantena llarga d'il·lustracions que acompanyen els textos, la majoria de les quals són reproduccions de gravats de procedència molt diversa —Xina, Iran, Cartago, Roma...— relacionats amb el tema de l'au Fènix, i que contribueixen a convertir aquest llibret en una petita joia bibliogràfica.

Com es pot veure, es tracta d'un volum gairebé modelic de quin és —o hauria de ser— el camí que cal recórrer per elaborar la traducció d'un text literari, o més específicament, en aquest cas, poètic: lectura del text original, anàlisi estrofa per estrofa, interpretació global, traducció. Això no vol dir, però, que s'hagi pretès fer una obra didàctica, ni de bon tros: les aportacions, tant en el terreny de la interpretació com en el de la traducció, són d'una gran originalitat i d'un alt nivell, i en la seva majoria constitueixen, al seu torn, recreacions literàries amb entitat pròpia. És a dir, que no han estat pensades —en conjunt— per «facilitar» la lectura de l'original, sinó més aviat per «enriquir-la»; en aquest sentit, el lector adquireix consciència de la complexitat del poema de Shakespeare i de la multiplicitat de lectures que ofereix.

Les vuit versions del poema oscil·len, com no podria ser d'altra manera, entre la literalitat i la recreació lliure. En un

extrem, el de la fidelitat a la «lletra» de Shakespeare, hi hauria les versions de Marteau, de Simons i de Galmés, que segueixen vers per vers l'enunciat de l'original —i per això les dues primeres han estat utilitzades com a versions gairebé interlineals a la part de comentari del text— i sacrifiquen per aconseguir-ho els elements més purament formals del poema shakespearà, molt especialment la mètrica, però també altres recursos com al·literacions, etc. A l'altre extrem trobaríem les versions de Morera i Galicia i de Pons, que reconstrueixen l'esquema mètric de l'original, amb rima consonant ABBA, CDDC, etc. a les primeres catorze estrofes i AAA, BBB, etc. a les cinc últimes, si bé és cert que modifiquen en part el metre del poema original en combinar heptasil·labs i decasil·labs, en un cas, i octosil·labs i decasil·labs, en l'altre, mentre que Shakespeare utilitza de principi a final únicament l'heptasil·lab; d'aquesta manera aconsegueixen reproduir la magnífica sonoritat de l'original, mentre que s'aparten més de la literalitat del text. Entremig d'aquests dos extrems trobem diferents intents de compaginar la fidelitat al text i a la forma en les tres versions restants, les d'Amonville, Bats i Gimferrer, que coincideixen a convertir la major part de les vegades la rima consonant de l'original en rima asonant i a ampliar els heptasil·labs a octosil·labs (enneasil·labs d'acord amb la manera de comptar de la poesia castellana), per tenir així un marge de maniobra més ampli.

Evidentment, cada un d'aquests tipus de traducció funciona a un nivell determinat: les més cenyides a la «lletra» són de gran utilitat per a qui, tot i llegint l'anglès, no el domina fins al punt d'enfrontar-se a un text tan complex sense cap ajuda, i tenen sentit al costat de l'original, com una crossa en la qual el lector es pot repenjar. Les recreacions poètiques, en canvi, han estat pensades perquè funcionin per si soles, com a substitutes del text original, i van destinades al lector que no llegeix anglès i

tanmateix vol conèixer la poesia —i no només la «lletra»— de Shakespeare. Potser el perill més gran es troba en les versions que volen ser les dues coses alhora i no acaben de ser ni l'una ni l'altra, és a dir, les que intenten reconstruir en part l'estructura poètica però sense apartar-se del text, la qual cosa sol tenir com a resultat que la traducció no té ni prou marge de llibertat per poder funcionar com a poema, ni prou literalitat per poder servir de complement a l'original. Això els passa en part a les versions de d'Ammonville i de Gimferrer; no a la de Bats, que en aquest sentit caldria alinear més aviat amb les de Pons i Morera i Galícia.

El que intento explicar es veurà més clar amb un exemple. Fixem-nos en tres versions diferents de l'estrofa 10 de *The Phoenix and Turtle*, que en l'original fa així:

Propertie was thus appalled,
That the selfe was not the same:
Single Natures double name,
Neither two nor one was called.

Vegem ara la versió literal d'Edison Simons, que compleix perfectament la funció d'ajudar-nos a llegir l'original:

La propiedad así palideció,
Lo propio no era lo mismo;
El doble nombre de la sola naturaleza
Ni dos ni uno se llamaba.

A continuació, la de Pere Gimferrer, que pretén combinar la mètrica amb la literalitat i es queda a mig camí entre

la versió de suport i la recreació poètica, sense acabar de funcionar ni en un sentit ni en l'altre:

La propiedad palidecía,
porque el ser no era ya el ser mismo;
dos nombres para lo indiviso,
natura ni dual ni unida.

Fixem-nos, en canvi, en la d'Annie Bats, que ja no se cengeix a la «lletra» estricta del poema però que en canvi aconsegueix un ritme i una sonoritat que, paradoxalment, la situen més a prop de l'esperit shakespearà que qualsevol de les altres versions (vegeu, si no, la solució donada a la contraposició del tercer vers):

Propriété trouve importun
Que le soi en même s'altère;
À double nom, nature entière,
On ne les dit ni deux ni un.

Aquesta és una de les virtuts principals d'aquest llibre: la de fer-nos reflexionar —i no pas des de la teoria, sinó des de la pràctica— sobre les diferents formes de traducció poètica, amb els seus respectius avantatges i desavantatges. A banda d'oferir-nos, com ja s'ha dit, una joia bibliogràfica feta amb veritable amor per la literatura i que, per aquest motiu, farà les delícies de qualsevol persona que comparteixi aquesta passió.

Ramon Farrés

Universitat Autònoma de Barcelona
Facultat de Traducció i d'Interpretació